

**ERGENLERDE OKUL REDDİ VE SOSYAL DIŞLANMA ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ****Uzman Psikolojik Danışman Merve ÇALIK*****Dr. Öğretim Üyesi Fatih BAL******ÖZET**

Bu araştırmanın amacı ergenlerde okul reddi ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmanın örneklemini Sakarya'nın Adapazarı ilçesindeki meslek liselerinden seçilen 409 ortaöğretim öğrencisi oluşturmaktadır. Verilerin toplanması amacıyla Okul Reddi Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu ve Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada iki bağımsız değişken arasındaki farkın analizi için t-testi ve çoklu grup arasındaki farkın analizi için ANOVA analizi uygulanmıştır. İki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişki için Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır. Doğrusal Regresyon kullanılarak, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkene etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda okul reddi ile sosyal dışlanma ve alt boyutları, sosyal dışlanmanın görmezden gelinme, dışlanma deneyimi arasında, dikkat çekmek ilgi aramak ile sosyal dışlanmanın görmezden gelinme, dışlanma deneyimi arasında, okul dışı pekiştirici teşvik aramak ile dışlanma arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bir diğer deyişle ergenlerde okul reddi arttıkça sosyal dışlanma artmaktadır. Ayrıca, ergenlerde kızlarda okul reddi erkeklere oranla daha düşük iken, dikkat çekmek ilgi aramak ve sosyal ve değerlendirici durumlardan kaçınmak erkeklere oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir. 12.sınıf grubun Sosyal dışlanmanın görmezden gelinme 9,10 ve 11. sınıf öğrencilerine kıyasla daha fazla olduğu ise araştırmanın diğer bir sonucudur. Sonuçlar literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ergenlik, Okul Reddi, Sosyal Dışlanma**EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SCHOOL REJECTION AND
SOCIAL EXCLUSION IN ADOLESCENTS****ABSTRACT**

The aim of this study is to examine the relationship between school refusal and social exclusion in adolescents. The sample of the study consists of 409 secondary school students selected from vocational high schools in the Adapazarı district of Sakarya. The School Rejection Evaluation Scale Child Form and Adolescent Social Exclusion Scale were used to collect data. In the study, t-test was used to analyze the difference between two independent variables and ANOVA analysis was used to analyze the difference between multiple groups. Pearson Correlation analysis was applied for the relationship between two or more variables. Using Linear Regression, the effect of independent variables on the dependent variable was observed. As a result of the research, a positive significant relationship was found between school refusal and social exclusion and its sub-dimensions, ignoring social exclusion, exclusion experience, seeking attention and ignoring social exclusion and exclusion, and seeking non-school reinforcement and exclusion. In other words, as school refusal increases in adolescents, social exclusion increases. In addition, while school refusal in adolescents is lower in girls than in boys, it has been determined that attracting attention, seeking attention and avoiding social and evaluative situations are more common than boys. Another result of the research is the result that the 12th grade group's social exclusion and ignorance is higher than that of the 9th, 10th and 11th grade students. The results are discussed in the light of the literature.

Keywords: Adolescence, School Refusal, Social Exclusion

* Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Ankara, TÜRKİYE; <https://orcid.org/0000-0003-1054-3124>, merve_pdr35@hotmail.com

**Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji, Sakarya, TÜRKİYE; <https://orcid.org/0000-0002-9974-2033>, psikologfatihbal@hotmail.com

1. GİRİŞ

Ergenlik boyunca olumlu akran ilişkileri kurmak, akademik becerileri geliştirmek ve uyum için temel oluşturmaktadır (Legkauskas ve Magelinskaite, 2019: 1262). Zayıf akran ilişkileri düşük akademik performansa sebebiyet verebilmekte, okulu bırakmaya neden olabilmekte, ergenin ileriki hayatında iş bulma, hayata uyum sağlama gibi zorluklara sebebiyet verebilmektedir (Ryan ve Shin, 2018: 637). Ergenlikte akran ilişkilerinde kabul olumlu duyguları yansıtırken, red olumsuz duyguları yansıtmaktadır. Kabul insanları bir arada tutan olumlu güçken, red insanları ayrı tutan itici bir güçtür (Blackhart vd., 2009: 269). Kabul görme isteği ait olma, sevme, sevilme ihtiyacından kaynaklıdır. Bu nedenden ötürü insan davranışlarının önemli bir kısmı, başkalarından kabul görme veya reddedilmekten kaçınmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Leary, 2001: 321). Ergenlerin akranlarıyla olan ilişkilerine daha fazla zaman ayırmaları, akranlarının onayına, tavsiyelerine, fikirlerine daha fazla değer vermeleri ve akranlarını koruma konusunda daha fazla endişe duymaları yaygındır (Brown, 1990: 171; Parkhurst ve Hopmeyer, 1998: 125).

Okul reddinde, ergen duygusal zorluklar sebebiyle okula devam edememekte, okula devam etme düşüncesinin aşırı endişe ve korku uyandırmaktadır (Ayaydın ve Takatak, 2018: 28). Prabhuswamy vd., (2007: 375) okul reddinde bireylerin mizacının, aileleri ile olan iletişimlerinin ve diğer olumsuz çevre koşullarının etkili olabileceğini belirtmektedir. Kearney (2008: 451) okul reddinin bağlamsal risk faktörleri arasında evsizlik ve yoksulluk, ergen hamileliği, okul şiddeti ve mağduriyeti, okul iklimi ve aile değişkenlerinin bulunduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda okul reddi sorunu yaşayan bireylerde içe dönüklük, özgüven düşüklüğü, sorunlarla baş etmekte güçlük, endişeli ve korkulu olma eğilimi, sosyal duyarlılıkların fazla olması, akran ilişkilerinde zorluklar yaşama eğilimi görülebilmekte, sosyal olarak dışlanmış hissedebilmektedirler (Thambirajah, Grandison ve De-Hayes, 2008: 220).

Sosyal dışlanma toplumsal hayatın dışında kalmayı ifade etmektedir (Semerci, 2013: 149). Çakır (2002: 84)'a göre sosyal dışlanma toplumla bireyin sosyal bütünleşmesini sağlayan sistemlerin tümünden, kısmen ya da tamamen yoksun olmasıdır. Sosyal dışlanma ve akran reddi, ergenlerin sosyal etkileşimlerinde yaygın fenomenlerdir. Dışlanma ve reddedilme pek çok nedenden dolayı meydana gelebilir. Dışlanma duygusal ve davranışsal açıdan yıpratıcı olmakla birlikte zaman içinde psikolojik sorunlara sebebiyet verebilmektedir (Killen ve Rutland, 2011: 280). Bunlardan bazıları; akademik zorluklar, toplum yanlısı davranışlarda azalma ve düşük benlik saygısıdır (Buhs, Ladd ve Herald, 2006: 1; Coyne vd, 2011: 657; Verkuyten ve Thijs, 2006: 110). Ergenlerin yaşadığı dışlanma deneyimi, kişiler arası veya gruplar arası olarak tanımlanabilmektedir (Abrams, Hogg ve Marquesve, 2005: 31). Kişilerarası dışlanma çekicilik gibi bireysel farklılıklar, utangaçlık, içe kapanma gibi mizaç

özellikleri veya sosyal eksiklikler nedeniyle bireyler ya da akran grupları tarafından reddedilmeyi içermektedir (Leets ve Sunwolf, 2005: 343; Bierman, 2004:81). Gruplar arası dışlama etnik köken, sosyoekonomik durum, dil, cinsiyet, kültür veya din gibi özellikler nedeniyle mağdura karşı önyargı veya reddedilmeyi kapsamaktadır (Killen ve Rutland, 2011:340). Kişiler ve gruplar arası dışlamanın farklı nedenleri olsa da çoğu zaman dışlanan ergenler psikolojik sorunlar yaşayabilmektedir. Örneğin akran reddi, sınıf arkadaşlarını izole etmek ve alay etmek, algılanan popülerlik ile ilişkilendirilmektedir (Coie, Dodge ve Kupersmidt, 1990: 29; Juvonen Graham, ve Schuster, 2003: 1231). Sosyal olarak dışlanan ergenlerde; depresyon, kaygı, duygusallık ve sosyal olarak geri çekilme dahil olmak üzere psikolojik uyum sorunları görülmektedir (Graham, Bellmore ve Juvonen, 2003: 117; Abecassis vd, 2002: 1543). Ek olarak akran reddi, uzun vadede devam olumsuz zihinsel ve fiziksel sağlık sonuçlarına sebebiyet verebilmektedir (Lev-Wiesel vd., 2006: 131).

Sosyal dışlanmayı toplumsal yapıdan bir kopuş olarak değerlendirmek mümkündür (Çelikkaleli ve Tümtaş, 2019: 158). Okul reddi yaşayan bireyler sosyal dışlanma yaşayabilmektedir. Havik ve arkadaşları (2015: 221) yaptıkları araştırmada, akranlar ile zayıf ilişkilerin okul reddinde risk faktörü olabileceğini belirtmişlerdir. Özgü (2015: 92), okul reddinin artmasında akranların zorbalık davranışlarına maruz kalmasının etkili olduğunu bulmuştur. Alanyazına bakıldığında yapılan araştırmaların daha çok aileden ve bireyden kaynaklı faktörler üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Okul reddi ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkiyi araştıran çalışma alanyazında sınırlı sayıda olduğu söylenebilir. Bu çalışmayla alanyazındaki bu boşluğun doldurulması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, ergenlerde okul reddi ve sosyal dışlanma arasındaki ilişki incelenmiştir.

2. YÖNTEM

2.1.Araştırmanın Modeli

Araştırma, ergenlerde okul reddi ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkiyi test etmek üzere hazırlanan ilişki tarama modelinde bir çalışmadır. Tarama modellerinin içinde yer alan ilişki tarama modellerinde iki ya da daha fazla sayıda değişken arasındaki birlikte değişimin varlığı ve/veya derecesinin belirlenmesi amaçlanmakta olup ilişki tarama ilişki ve karşılaştırma yolu ile elde edilen ilişki olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilir (Karasar, 1999). İslamoğlu (2003: 77) araştırmalar da geçmişteki ya da şu anda mevcut bir olayı var olduğu şekliyle betimlemeye yönelik olması durumunda “tarama” modellerinden yararlandığını ifade etmektedir.

2.2.Araştırma Grubu

Araştırma grubu, Sakarya'nın Adapazarı ilçesindeki meslek liselerinden seçilen ortaöğretim öğrencisinden oluşmaktadır. Bu öğrencilerin 146'sı erkek (%56,8), 111'i ise kadın (%42,4)'dır. Araştırma grubunun 148'i (%57,6) 9. sınıf, 76'sı (%29,6) 10. sınıf, 33'ü (%12,5) 11. sınıf öğrencisinden oluşmaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Okul Reddi Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu (ORDÖ): Kearney ve Silverman (1993) tarafından geliştirilmiş ve Kearney tarafından (2002) gözden geçirilmiş olan “Okul Reddi Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu'nun (ORDÖ)” Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması Kayacı, Kaynak ve Kan (2016) tarafından yapılmıştır. Ölçek 2002 yılında Kearney tarafından gözden geçirilerek toplam 24 maddeden oluşan dört alt boyutlu hale getirilmiştir. Ölçek “Negatif Etkilerden Kaçınmak” (altı madde), “İtici Sosyal ve Değerlendirici Durumlardan Kaçınmak” (altı madde), “Dikkat Çekmek, İlgi Aramak” (altı madde), “Okul Dışı Pekiştirici, Teşvik Aramak” (altı madde) şeklinde toplamda dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması sonucunda iç tutarlık katsayısı 0,85, birinci alt faktöre ilişkin 0,73, ikinci alt faktöre ilişkin 0,71, üçüncü alt faktöre ilişkin 0,61, dördüncü alt faktöre ilişkin 0,67 bulunmuştur (Kayacı, Kaynak ve Kan, 2016: 91).

2.3.2. Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Ölçeği:

Gilman ve arkadaşları (2013) tarafından geliştirilen Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği Mercan (2016) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Faktör analizi sonuçlarına göre 14-17 yaş arası Türk ergenler arasında dışlanma deneyiminin iki faktörlü yapısının olduğu ve model verilere iyi uyum sağladı bulunmuştur. Toplam 11 maddeden oluşan ölçekte iki alt boyut bulunmaktadır. Öz-değerlendirme biçiminde, 5'li likert tipinde bir ölçek olup, sosyal dışlanmanın görmezden gelinme (5 madde) ve dışlanma deneyimini (6 madde) olarak iki alt boyutunu değerlendirmektedir. Maddelerin faktör yükleri .83 ile .59 arasında değişmektedir. Ölçeğin madde toplam korelasyon katsayıları .83 ile .75 arasında değişmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık Cronbach alfa katsayıları görmezden gelinme alt boyutu için .82, dışlanma alt boyutu için .83 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin test tekrar test güvenilirlik katsayıları görmezden gelinme alt boyutu için .65, dışlanma alt boyutu için .63 olarak bulunmuştur. Dış ölçüt geçerliliğini sınamak amacıyla UCLA yalnızlık ölçeği farklı bir gruba (n= 343) uygulanmış, korelasyon katsayısı görmezden gelinme alt boyutu için .55, dışlanma alt boyutu için .45 olarak elde edilmiştir (Mercan, 2016: 175-176).

2.4.Verilerin Çözümlemesi

Veri analizine başlamadan önce, toplanan veriler bilgisayar ortamına gönderilmiş ve istatistiksel analizi SPSS 25 programıyla yapılmıştır. Analizin ilk aşaması olan normallik testi uygulanmış ve basıklık-çarpıklık değerleri kontrol edilmiştir. Basıklık-Çarpıklık değerleri -2, +2 arasında olduğundan dolayı normal dağılım olduğuna karar verilmiştir (George ve Mallery, 2010). Güvenilirlik düzeyi %95 olarak belirlenmiştir. İki bağımsız değişken arasındaki farkın analizi için t-testi uygulanmıştır. Çoklu grup arasındaki farkın analizi için ANOVA analizi uygulanmıştır. İki veya daha fazla değişken arasındaki ilişki için Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır. Doğrusal Regresyon kullanılarak, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkene etkisi görülmüştür.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, ergenlerden ölçekler aracılığı ile elde veriler yöntem bölümünde açıklanan tekniklerle analizi sonunda elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiş ve tablolara yönelik açıklamalar yazılmıştır. Bulgular ve açıklamalar araştırmanın alt problemlerine göre sıralanmıştır.

Araştırma Grubunun Sosyo-demografik Bilgilere İlişkin Değerler

Çalışma grubunda yer alan öğrencilere ilişkin Sosyodemografik Bilgi Formu ile toplanan verilerin analizi ve betimsel bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

Değişkenler	N	%	
Cinsiyet	Kız	227	55.5
	Erkek	182	44.5
	Toplam	409	100.0
Sınıf Düzeyi	9.Sınıf	102	24.9
	10.Sınıf	124	30.3
	11.Sınıf	90	22.0
	12.Sınıf	93	22.7
	Toplam	409	100.0

Tablo 1’ de görüldüğü üzere katılımcıların cinsiyet değişkenine bakıldığında %55,5’i (n=227) kız, %44’i (n=182) erkeklerden oluşmaktadır. Sınıf değişkenine bakıldığında %24.9’u (n=102)

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

9.sınıfta, %30, 'u(n=124) 10.sınıfta %22.0'ı (n=90) 11.sınıfta ve %22.7'si (n=93) 12.sınıfta eğitim görmektedir.

Örneklem grubuna uygulanan okul reddi değerlendirme ölçeği çocuk formu ile ergenler için sosyal dışlanma ölçeği toplam ve alt boyutları puanları arasındaki ilişkiyi gösteren Pearson Korelasyon Katsayısı testi sonuçları; örneklemin cinsiyet değişkenine göre okul reddi değerlendirme ölçeği çocuk formu ve ergenler için sosyal dışlanma ölçeği alt boyutları puanları için uygulanan bağımsız t-testi analizi sonuçları; örneklemin sınıf düzeyi değişkenine göre okul reddi değerlendirme ölçeği çocuk formu ve ergenler için sosyal dışlanma ölçeği alt boyutları puanları arasındaki farkı test etmek için yapılan ANOVA testi sonuçlarına bu bölümdeki tablolarda yer verilmiştir.

Tablo 2. Örneklem Cinsiyet Değişkenine göre Okul Reddi Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu ve Alt Boyutları Puanları İçin Uygulanan Bağımsız t-Testi Analizi Sonuç Tablosu

Değişkenler	Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Okul reddi ölçeği toplam	Kız	227	2.8678	.79140	407	1.344	.000*
	Erkek	182	3.8791	.68666			
Negatif Etkilerden kaçınmak	Kız	227	3.2952	.87042	407	-.344	.566
	Erkek	182	3.2692	.86621			
İtici sosyal ve değerlendirici durumlardan kaçınmak	Kız	227	3.2952	.87042	407	-.123	.001*
	Erkek	182	2.3407	.82035			
Dikkat Çekmek İlgi Aramak	Kız	227	3,2643	.87275	407	2.344	.012*
	Erkek	182	2.9231	.86338			
Okul Dışı Pekiştirme Teşvik Aramak	Kız	227	2.8546	.84718	407	-.455	.355
	Erkek	182	2.8736	.84779			

* $p < 0,05$

Tablo 2'de görüldüğü üzere, örneklem grubunun Okul Reddi Ölçeğinden almış oldukları puanların cinsiyet değişkenine göre anlamlı farkı belirlemek için uygulanan bağımsız Grup t testi sonucunda, gruplar arasında kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t_{(407)}$, $t=1.344$, $p < 0.05$). Kızlarda okul reddi puanı erkeklere oranla daha düşüktür

Örneklem grubunun Okul Reddi Ölçeği Negatif Etkilerden Kaçınmak alt ölçeğinden almış oldukları puanların cinsiyet değişkenine göre anlamlı farkı belirlemek için uygulanan bağımsız Grup t testi sonucunda, gruplar arasında bir farklılık bulunmamıştır ($p > 0.05$). Örneklem grubunun Okul Reddi Ölçeğinin İtici sosyal ve değerlendirici durumlardan kaçınmak alt boyutu puanından almış oldukları puanların cinsiyet değişkenine göre anlamlı farkı belirlemek için uygulanan bağımsız Grup

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

t testi sonucunda, gruplar arasında kızlar grubu daha fazla puan aldığından dolayı anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kızlarda Okul Reddi Ölçeğinin İtici sosyal ve değerlendirici durumlardan kaçınmak alt boyutu puanı erkeklere oranla daha yüksektir ($t_{(407)}$, $t=-123$, $p<0.05$).

Örneklem grubunun Okul Reddi Ölçeğinin Dikkat Çekmek İlgi Aramak alt boyutu puanından almış oldukları puanların cinsiyet değişkenine göre anlamlı farkı belirlemek için uygulanan bağımsız Grup t testi sonucunda, gruplar arasında kızlar grubu daha fazla puan aldığından dolayı anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kızlarda Okul Reddi Ölçeğinin Dikkat Çekmek İlgi Aramak alt boyutu puanı erkeklere oranla daha yüksektir ($t_{(407)}$, $t=-2.344$ $p<0.05$).

Okul Reddi Ölçeğinin okul dışı pekiştirici teşvik aramak alt boyutu puanından almış oldukları puanların cinsiyet değişkenine göre anlamlı farkı belirlemek için uygulanan bağımsız Grup t testi sonucunda, gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 3. Örneklem Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Okul Reddi Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu ve Alt Boyutları Puanları Arasındaki Farkı Test Etmek İçin Yapılan ANOVA Testi Sonuçları

Değişkenler	Sınıf düzeyi	n	\bar{X}	SS	sd	F	p
Okul reddi ölçeği toplam	9.Sınıf	102	2.9706	.63645	408	988	.398
	10.Sınıf	124	2.8629	.72510			
	11.Sınıf	90	2.8222	.69634			
	12.Sınıf	93	2.8280	.68562			
	Toplam	409	2.8729	.68847			
Negatif Etkilerden kaçınmak	9.Sınıf	102	3.1176	.88210	408	1.668	.173
	10.Sınıf	124	3.3387	.87315			
	11.Sınıf	90	3.3333	.84800			
	12.Sınıf	93	3.3441	.85331			
	Toplam	409	3.2836	.86758			
İtici sosyal ve değerlendirici durumlardan kaçınmak	9.Sınıf	102	3.2353	.88078	408	542	.654
	10.Sınıf	124	3.3790	.82238			
	11.Sınıf	90	3.3000	.85394			
	12.Sınıf	93	3.3333	.90089			
	Toplam	409	3.3154	.86079			
Dikkat Çekmek İlgi Aramak	9.Sınıf	102	3.0784	.86387	408	468	.705
	10.Sınıf	124	3.0565	.89536			

...		(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)						
	11.Sınıf	90	3.1667	.87730				
	12.Sınıf	93	3.1720	.90438				
	Toplam	409	3.1125	.88399				
Okul Dışı Pekiştireç Teşvik Aramak	9.Sınıf	102	2.8235	.84913				
	10.Sınıf	124	2.8468	.84627				
	11.Sınıf	90	2.8667	.83733	408	253		.859
	12.Sınıf	93	2.9247	.86271				
	Toplam	409	2.8631	.84646				

Örneklem grubunun, örneklemin sınıf düzeyi değişkenine göre Okul Reddi Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu ve Alt Boyutları puanları arasındaki farkı test etmek için yapılan ANOVA testi sonuçlarına göre gruplar arasında fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4. Örneklem Cinsiyet Değişkenine göre Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Ölçeği ve Alt Boyutları Puanları İçin Uygulanan Bağımsız t-Testi Analizi Sonuç Tablosu

Değişkenler	Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	sd	t	p
Sosyal dışlanma Ölçeği	Kız	227	3.3128	,86422	407	.946	.345
	Erkek	182	3.2308	,88044			
Alt Boyutlar							
Sosyal dışlanmanın görmezden gelinme	Kız	227	2.8987	,84840	407	.036	.971
	Erkek	182	2.8956	,85726			
Dışlanma deneyimi	Kız	227	2.8502	,85421	407	-.276	.782
	Erkek	182	2.8736	,84779			

Tablodan da anlaşılacağı üzere, örneklem grubunun Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Ölçeği, Sosyal Dışlanmanın Görmezden Gelinme ve Dışlanma Deneyimi Alt Boyutları Puanların cinsiyet değişkenine göre anlamlı farkı belirlemek için uygulanan bağımsız Grup t testi sonucunda, gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p<0.05$). Kız ve erkeklerde Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Ölçeği ve Alt Boyutları Puanları farklılık göstermemektedir.

Tablo 5. Örneklem Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Ölçeği ve Alt Boyutları Puanları Arasındaki Farkı Test Etmek İçin Yapılan ANOVA Testi Sonuçları

Değişkenler		n	\bar{X}	SS	sd	F	p	Anlamlı
								Fark
Sosyal dışlanma toplam	9.Sınıf	102	3.2745	.84615	408	1.080	.357	-
	10.Sınıf	124	3.2984	.86466				
	11.Sınıf	90	3.3778	.84239				
	12.Sınıf	93	3.1505	.93188				
	Toplam	409	3.2763	.87136				
Alt Boyutlar								
Sosyal dışlanmanın görmezden gelinme	9.Sınıf	102	2.8333	.85693	408	2.979	.031	4>1
	10.Sınıf	124	2.7903	.81922				
	11.Sınıf	90	2.8889	.85387				
	12.Sınıf	93	3.1183	.85782				
	Toplam	409	2.8973	.85131				
Dışlanma deneyimi	9.Sınıf	102	2.8431	.87592	408	.496	.685	-
	10.Sınıf	124	2.8065	.83303				
	11.Sınıf	90	2.8667	.82380				
	12.Sınıf	93	2.9462	.87682				
	Toplam	409	2.8606	.85040				

Örneklem grubunun, örneklemin sınıf düzeyi değişkenine göre Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Ölçeği toplam puanları arasındaki farkı test etmek için yapılan ANOVA testi Sonuçlarına göre gruplar arasında fark bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Örneklem grubunun, örneklemin sınıf düzeyi değişkenine göre Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Ölçeği Sosyal dışlanmanın görmezden gelinme alt boyutu toplam puanları arasındaki farkı test etmek için yapılan ANOVA testi Sonuçlarına göre gruplar arasında fark bulunmuştur ($F_{(408)} = 1.080$, $p < 0.05$). ANOVA sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğini için Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış ve varyansların homojen olduğu belirlenmiştir. Varyansların homojen olması nedeniyle kullanılan LCD çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre

12.sınıf grubun Sosyal dışlanmanın görmezden gelinme puanları 9.sınıf grupların puanlarından daha yüksektir. Bu bulgu 12.sınıf öğrencilerinin sosyal dışlanmanın görmezden gelme puanlarının 9. sınıf öğrencilerine kıyasla daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır.

Örneklem grubunun, örneklemin sınıf düzeyi değişkenine göre Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Ölçeğinin alt boyutu olan Dışlanma deneyimi toplam puanları arasındaki farkı test etmek için yapılan ANOVA testi Sonuçlarına göre gruplar arasında fark bulunmamıştır($p>0.05$).

Tablo 6. Örneklemin Okul Reddi Ölçeği Toplam ve Alt Boyutları Puanları ile Sosyal Dışlanma Ölçeği ve Alt Boyutları Arasındaki İlişki İçin Pearson Korelasyon Analizi Sonuç Tablosu

Değişkenler	Alt Boyutlar		
	Sosyal dışlanma ölçeği	Sosyal dışlanmanın görmezden gelinme	Dışlanma deneyimi
Okul reddi ölçeği toplam	r	.034**	.028**
	p	.001	.004
	n	409	409
Alt Boyutlar			
Negatif Etkilerden kaçınmak	r	.259	-.007
	p	.330	.889
	n	.409	409
İtici sosyal ve değerlendirici durumlardan kaçınmak	r	.161	.084
	p	.091	.088
	n	409	409
Dikkat Çekmek İlgisi Aramak	r	.230**	.120*
	p	.000	.016
	n	409	409
Okul Dışı Pekiştireç Teşvik Aramak	r	.008	-.112*
	p	.868	.295
	n	409	409

Tablo incelendiğinde katılımcıların Okul reddi ölçeği toplam puanı ile Sosyal dışlanma puanı arasında orta düzeyde pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.034$, $p<.05$). Buna göre katılımcıların okul reddi puanı arttıkça sosyal dışlanma düzeyi artmaktadır. Determinasyon kat sayısı ($r=.034$) dikkate alındığında sosyal dışlanma puanlarının %12 varyansın okul reddi puanından kaynaklandığı söylenebilir.

Katılımcıların Okul reddi ölçeği toplam puanı ile Sosyal dışlanmanın görmezden gelinme puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

($r=028$, $p<.05$). Buna göre katılımcıların okul reddi puanı arttıkça Sosyal dışlanmanın görmezden gelinme düzeyi artmaktadır. Determinasyon kat sayısı ($r=028$) dikkate alındığında Sosyal dışlanmanın görmezden gelinme %7.84 varyansın okul reddi puanından kaynaklandığı söylenebilir.

Katılımcıların Okul reddi ölçeği toplam puanı ile Dışlanma deneyimi puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=020$, $p<.05$). Buna göre katılımcıların okul reddi puanı arttıkça Dışlanma deneyimi düzeyi artmaktadır. Determinasyon kat sayısı ($r=020$) dikkate alındığında Dışlanma deneyimi %4 varyansın okul reddi puanından kaynaklandığı söylenebilir.

Katılımcıların Negatif Etkilerden kaçınmak toplam puanı ile Sosyal dışlanma ölçeği puanı, Sosyal dışlanmanın görmezden gelinme ve Dışlanma deneyimi puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemektedir ($p>.05$).

Katılımcıların İtici sosyal ve değerlendirici durumlardan kaçınmak toplam puanı ile Sosyal dışlanma ölçeği puanı, Sosyal dışlanmanın görmezden gelinme ve Dışlanma deneyimi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemektedir ($>.05$).

Katılımcıların Dikkat Çekmek İlgi Aramak puanı ile Sosyal dışlanma ölçeği puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=230$, $p<.05$). Buna göre katılımcıların Dikkat Çekmek İlgi Aramak arttıkça Sosyal dışlanma düzeyi artmaktadır. Determinasyon kat sayısı ($r=230$) dikkate alındığında Sosyal dışlanma %52 varyansın Dikkat Çekmek İlgi Aramak puanından kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo incelendiğinde katılımcıların Dikkat Çekmek İlgi Aramak toplam puanı ile Sosyal dışlanmanın görmezden gelinme puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=120$, $p<.05$). Buna göre katılımcıların Dikkat Çekmek İlgi Aramak puanı arttıkça Sosyal dışlanmanın görmezden gelinme puanlarının %11,56 varyansın Dikkat Çekmek İlgi Aramak puanından kaynaklandığı söylenebilir. Tablo incelendiğinde katılımcıların Dikkat Çekmek İlgi Aramak toplam puanı ile Dışlanma deneyimi puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=120$, $p<.05$). Buna göre katılımcıların Dikkat Çekmek İlgi Aramak puanı arttıkça Dışlanma deneyimi düzeyi artmaktadır. Determinasyon kat sayısı ($r=-035$) dikkate alındığında Dışlanma deneyimi puanlarının %14.40 varyansın Dikkat Çekmek İlgi Aramak puanından kaynaklandığı söylenebilir. Katılımcıların Okul Dışı Pekiştireç Teşvik Aramak toplam puanı ile Sosyal dışlanma ölçeği puanı ve Sosyal dışlanmanın görmezden gelinme puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemektedir ($p>.05$). Tablo incelendiğinde katılımcıların Okul Dışı Pekiştireç Teşvik Aramak

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

toplam puanı ile Dışlanma deneyimi puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=-.112$, $p<.05$). Buna göre katılımcıların Okul Dışı Pekiştireç Teşvik Aramak puanı arttıkça Dışlanma deneyimi düzeyi artmaktadır. Determinasyon kat sayısı ($r=-.112$) dikkate alındığında Dışlanma deneyimi puanlarının %12.5 varyansın Okul Dışı Pekiştireç Teşvik Aramak puanından kaynaklandığı söylenebilir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Sosyal dışlanma dinamik bir kavramdır (Çakır, 2002). İnsanı sosyal yaşama katan ve bu yaşamın bir üyesi olması sağlayan onun ihtiyaçlarının yeterince karşılanmasına bağlıdır. Bu bağlamda ergenlerde okula yönelik akademik ve gerekse akran ilişkilerinde bazı ihtiyaçlarının karşılanmaması okulu reddetme durumu ile karşı karşıya getirebilir. Okul reddi kavramı çocuklarda ve ergenlerde görülen okula gitmeme veya tüm günü okulda geçirme güçlüğü olarak tanımlanmaktadır. Okulu reddetme okula gitmeme, sabahları okula gitmemek için aşırı tepki verme, okula sadece baskı altında devam etme, mazeret uydurma gibi davranışları içeren bir kavramdır. Okulu reddeden çocuk, okuldayken yoğun bir üzüntü ve sıkıntı yaşar (Kayacı, Kaynak ve Kan, 2016: 100). Bu araştırmada ergenlerde okul reddi ve sosyal dışlanma arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda okul reddi ile sosyal dışlanma ve alt boyutları, sosyal dışlanmanın görmezden gelinme, dışlanma deneyimi arasında, dikkat çekmek ilgi aramak ile sosyal dışlanmanın görmezden gelinme, dışlanma deneyimi arasında, okul dışı pekiştireç teşvik aramak ile dışlanma arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle ergenlerde okul reddi arttıkça sosyal dışlanma artmaktadır. Masten ve arkadaşları (2009: 143) yaptıkları çalışmalara bakıldığında okul reddi ile sosyal dışlanma arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bunun nedeni bireyin yaşadığı okul başarısızlığı ya da akademik zorluklar olabilir. Örneğin okuldaki sosyal caydırıcı durumlardan (sınavlar, sözlü sunumlar, performans gösterileri vb.) kaçınma okul reddini açıklayabilir. Diğer taraftan bireyin yaşamış olduğu psikolojik süreçlerde bu okul reddinin nedenleri arasında olabilir. Bu işlev tipik olarak okulda akranları ve diğerleriyle iletişim zorluğu yaşayan çocuklar ve ergenler için geçerlidir. Çoğu zaman ortaokul veya lisede ergen, akranları tarafından asimile edilmeye zorlanır ve kendini dışlanmış hisseder. Bu işlev genel olarak Yaygın Anksiyete Bozukluğu ve Sosyal Anksiyete Bozukluğu'nun yanı sıra utangaçlık ve geri çekilme davranışı ile ilişkilidir (Bahalı, Tahiroğlu ve Avcı, 2009:310). Bu araştırmada ergenlerde kızlarda okul reddi erkeklere oranla daha düşük iken, dikkat çekmek ilgi aramak ve sosyal ve değerlendirici durumlardan kaçınmak erkeklere oranla kızlarda daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalara bakıldığında çoğu araştırma okul reddinin erkek ve kızlarda aynı oranda görüldüğünü göstermektedir. İngiltere'de 5-15 yaş aralığında yapılan bir çalışmada okul reddi sıklığı erkeklerde %5, kızlarda %3 olarak bulunmuştur. Ülkemizde yapılan bir araştırmada okul reddi davranışının daha çok erkeklerde özellikle lise

çağındaki erkeklerde görüldüğü belirtilmiştir. Okul reddi davranışının tüm sosyoekonomik düzeylerde görülebildiği bildirilmektedir (Kardaş, Kardaş ve Bildik, 2018: 159). Uluslararası bir çalışmada ise okul reddinin ergenlik döneminde çocukluk çağına kıyasla daha sık görüldüğü tespit edilmiştir. Galle-Tessonnev, Grondin, Koleck & Doron (2018).

Bu araştırmada 12.sınıf grubun sosyal dışlanmanın görmezden gelinme sorunu, 9, 10 ve 11. sınıf öğrencilerine kıyasla daha fazla bulunmuştur. Genel olarak bakıldığında okul reddi okul hayatının herhangi bir döneminde görülebilmekle birlikte genellikle ilkokula, ortaokula ve liseye başlama gibi önemli geçişlerin yaşandığı dönemlerde veya okul değişimi durumlarında daha fazla görülmektedir (Bahalı, Tahiroğlu ve Avcı, 2009:317).

Ergenler utangaç, içine kapanık, kaygılı davranışlar sergilerlerse veya saldırganlık, dışsallaştırma gibi bir zorbalık döngüsüne yol açabilecek davranışlarla mücadele ederlerse reddedilebilirler. Utangaç, içine kapanık veya endişeli ergenler genellikle kişilerarası ilişkilerde reddedilmenin kurbanı olurlar, akranları mizaç farklılıklarından ötürü bu çocukları tehdit edici olmayan ve misilleme yapma olasılığı düşük olan sosyal eksiklikler olarak algırlar (Olweus, 2001: 3). Ek olarak, bu çocuklar sosyal etkileşimlerle ve akran grubu süreçleriyle mücadele

edebilir ve bu da reddedilme ve dışlanmaya yol açabilir. Araştırmalar, sosyal olarak içine kapanık olan ve akranlarının reddedilmesi ve dışlanmasına maruz kalan çocukların zamanla sosyal olarak daha fazla geri çekildiklerini göstermektedir (Williams, Forgas ve Von Hippel, 2005:225). Yapılan çalışmalara bakıldığında okul reddi önemli bir sorun olarak ifade edilmiştir (London vd., 2007: 481).

ÖNERİLER

Araştırma sonucuna doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir;

- Ergenlerde okul reddi ve sosyal dışlanmayı önlemeye yönelik okul psikolojik danışmanları önleyici rehberlik çalışmaları gerçekleştirilebilir.
- Okul reddi ve sosyal dışlanma ile ilgili olarak risk grubunda bulunan bireylerle düzenli olarak okul psikolojik danışmanları tarafından bireysel görüşmelerle takibe alınabilir.
- Okul reddi ve sosyal dışlanmayla ilgili okul idaresi, rehberlik servisi ve okul öğretmenleri işbirliği içerisinde önleyici çalışmalar gerçekleştirilebilir.
- Okul psikolojik danışmanları okullarda sosyal dışlanma ve okul reddine yönelik veli-öğrenci-öğretmen seminerleri verebilir, broşür-pano-bülten çalışmaları gerçekleştirilebilir.
- Bu araştırmada okul reddi ile sosyal dışlanma arasında bir ilişki bulunmuş olsa da bu durumu azaltmaya yönelik deneysel çalışmalar yapılması önerilir.

- Bu araştırma sadece Sakarya ilindeki bazı liselerdeki örneklemden elde edilmiştir, bu yüzden farklı illerde ve farklı örneklem gruplarında da bu araştırma yürütülerek araştırma sonuçları genişletilebilir.

KAYNAKLAR

- Abecassis, M., Hartup, W. W., Haselager, G. J. T., Scholte, R. H. J. & Lieshout, C. F. M. (2002). Mutual antipathies and their developmental significance. *Child Development*, 73, 1543-1556.
- Abrams, D., Hogg, M. & Marques, J. (2005). The social psychology of inclusion and exclusion. (pp.31-55). New York: Psychology Press.
- Ayaydın, H. ve Takatak, H. (2018). Farklı Sınıflara Verildikten Sonra İki Kardeşin Büyüğünde Gelişen Okul Reddi: Bir Olgu Sunumu. *Namık Kemal Tıp Dergisi*, 6(1), 28-31.
- Bahalı, K., Tahiroğlu, A.Y. ve Avcı, A. (2009). Okul Reddi Olan Çocuk ve Ergenlerin Klinik Özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10,310-317.
- Bierman, K. L. (2004). Peer rejection: Developmental processes and intervention strategies. (pp.81-92). New York: Guildford.
- Blackhart, G. C., Nelson, B. C., Knowles, M. L. & Baumeister, R. F. (2009). Rejection elicits emotional reactions but neither causes immediate distress nor lowers self-esteem: A meta-analytic review of 192 studies on social exclusion. *Personal. Soc. Psychol. Rev.*, 13, 269-309.
- Brown B. B. (1990). Peer groups and peer cultures. In S. S. Feldman, ve G. R. Elliot (Eds.) *At the threshold: The developing adolescent*.(pp.171). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Buhs, E. S., Ladd, G. W. & Herald, S.L. (2006). Peer exclusion and victimization: Processes that mediate the relation between peer group rejection and children's classroom engagement and achievement? *Journal of Educational Psychology*, 98, 1-13.
- Coie, J. D., Dodge, K. A. & Kupersmidt, J. B. (1990). Peer group behavior and social status. In S. R. Asher, ve J. D. Coie (Eds.). *Peer rejection in childhood. Cambridge studies in social and emotional development*. (pp.29-40). New York: Cambridge University Press.
- Coyne, S.M., Gundersen, N., Nelson, D.A. & Stockdale, L. (2011). Adolescents' prosocial responses to ostracism: An experimental study. *The Journal of Social Psychology*, 151, 657-661.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 83-104.
- Çelikkaleli, Ö. ve Tümtaş, M. S. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Dışlanma ile Saldırganlık Arasındaki İlişkide Sosyal Yabancılaşmanın Aracı Rolü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (43), 156-175.

- Galle-Tessonnev M, Grondin O, Koleck M. & Doron J. (2018). Considerations Methodologiques Pour La Construction De Questionnaires: L'exemple De La School Refusal Evaluation (SCREEN). Methodological Considerations For Scale Design. The Example Of The School Refusal Evaluation (SCREEN) Survey. *Annales Medicopsychologiques*. Advance Online Publication. doi: 10.1016/j.amp.2017.03.029.
- George, D. & Mallery, M. (2010). *SPSS For Windows Step By Step: A Simple Guide And Reference*, 17.0 Update. Boston: Pearson.
- Gilman, R., Carter-Sowell, A., DeWall, C. N., Adams, R. E., & Carboni, I. (2013). Validation Of The Ostracism Experience Scale For Adolescents. *Psychological Assessment*, 25(2), 319-330.
- Graham, S., Bellmore, A., & Juvonen, J. (2003). Peer Victimization İn Middle School: When Self and Peer Views Diverge. *Journal of Applied School Psychology*. 19, 117-137.
- Grandison, K. J. (2011). *School Refusal: From Short Stay School To Mainstream* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). University of Birmingham, School of Education, United Kingdom.
- Havik, T., Bru, E., & Ertesvåg, S. K. (2015). School Factors Associated With School Refusal-And Truancy-Related Reasons For School Non-Attendance. *Social Psychology of Education*, 18(2), 221-240.
- Irmak, M. Y. (2016). Ayrılık Anksiyetesi Bozukluğu ile İlişkili Okul Reddi; Bir Ergen Olgu. *Çağdaş Tıp Dergisi*, 6(4), 357-360.
- İslamoğlu, H. A. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Juvonen, J., Graham, S., & Schuster, M. A. (2003). Bullying Among Young Adolescents: The Strong, The Weak, And The Troubled. *Pediatrics*. 112, 1231-1237.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kardaş, Ö., Kardaş, B., & Bildik, T. (2018). Gençlerde Okul Reddi Davranışı: Buzdağının Görünen Ucu. *Türkiye Klinikleri Child Psychiatry-Special Topics*, 4(2), 159-167.
- Kayacı, Ü., Kaynak, S., ve Kan, A. (2016). Okul Reddi Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formunun Türkçe Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(45),91-100.
- Kearney, C. A. (2008). School Absenteeism and School Refusal Behavior İn Youth: A Contemporary Review. *Clinical psychology review*, 28(3), 451-471.
- Killen, M., & Rutland, A. (2011). Children and Social Exclusion: Morality, Prejudice, And Group İdentity. (pp. 280-340). New York: Wiley/Blackwell.
- Last, C. G., & Strauss, C. C. (1990). School Refusal in Anxiety-Disordered Children And Adolescents. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 29(1), 31-35.

- Leary, M. R. (2001). Social Anxiety As An Early Warning System: A Refinement And Extension Of The Self-Presentation Theory Of Social Anxiety. In S. G. Hofmann & P. M. DiBartolo (Eds.). From social anxiety to social phobia: Multiple perspectives. (pp.321).Massachusetts: Allyn & Bacon.
- Leets, L., & Sunwolf (2005). Adolescent Rules For Social Exclusion: When is it Fair To Exclude Someone Else? *Journal of Moral Education*, 34, 343-362.
- Legkauskas, V., & Magelinskaite-Legkauskiene, S. (2019). Importance Of Social Competence At The Start Of Elementary School For Adjustment indicators A Year Later. *Issues Educ. Res*, 29, 1262-1276.
- Lev-Wiesel, R., Nuttman-Shwartz, O., & Sternberg, R. (2006). Peer Rejection During Adolescence: Psychological Long-Term Effects – A Brief Report. *Journal of Loss & Trauma*. 11,131-142.
- London, B., Downey, G., Bonica, C., & Paltin, I. (2007). Social Causes And Consequences Of Rejection Sensitivity. *Journal of Research on Adolescence*, 17(3), 481-506.
- Masten, C. L., Eisenberger, N. I., Borofsky, L. A., Pfeifer, J. H., McNealy, K., Mazziotta, J. C., & Dapretto, M. (2009). Neural Correlates Of Social Exclusion During Adolescence: Understanding The Distress Of Peer Rejection. *Social cognitive and affective neuroscience*, 4(2), 143-157.
- May, H. (2019). Okul Reddinin Yordayıcısı Olarak Lise Öğrencilerinin Ebeveynlerinden Algıladıkları Duygusal İstismar (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Mercan, Ç. S. (2016). Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Ölçeği: Türkçe geçerlik ve güvenilirliği. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*,132, 175-186.
- Olweus, D. (2001). Peer Harassment: A Critical Analysis and Some Important Issues In Juvonen J & Graham S (Eds.). Peer Harassment in School: The plight of the vulnerable and victimized (pp. 3–20). New York: Guilford.
- Özcan, Ö. (2006). Okul Korkusu Yakınması Olan Çocukların Ana Babalarında Ruhsal Bozukluklar (Yayınlanmış Tıpta Uzmanlık Tezi). Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ankara.
- Özcan, Ö., Kılıç, B. G., & Aysev, A. (2006). Okul Korkusu Yakınması Olan Çocukların Ana Babalarında Ruhsal Bozukluklar. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(3), 173-180.
- Özgü, M. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Okul Reddi ve Okul Terki Risklerinin Zorbalık-Mağduriyet Kategorilerine Göre İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Parkhurst, J. T., & Hopmeyer, A. (1988). Sociometric Popularity And Peer-Perceived Popularity: Two Distinct Dimensions Of Peer Status. *Journal of Early Adolescence*. 18, 125-144.
- Prabhuswamy, M., Srinath, S., Girimaji, S., & Seshadri, S. (2007). Outcome Of Children With School Refusal. *The Indian Journal of Pediatrics*, 74(4), 375-379.

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Ryan, A., & Shin, H. (2018). Peers, Academics And Teachers. In W.B. Bukowski, B. Laursen, K.H. Rubin (Eds). *Handbook Of Peer Interactions, Relationships And Groups*. (pp.637). New York: Guilford Press.

Semerci, P. U. (2013). Ayrımcılık Bağlamında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. Çayır, K. ve Ceyhan, M. A. (Der.). *Ayrımcılık çok boyutlu yaklaşımlar*, 149-162.

Thambirajah, M. S., Grandison, K. J., & De-Hayes, L. (2008). Understanding School Refusal: A Handbook For Professionals in Education, Health And Social Care. Jessica Kingsley Publishers. (pp. 220-245).

Verkuyten, M., & Thijs, J. (2006). Ethnic Discrimination and Global Self-Worth in Early Adolescents: The Mediating Role Of Ethnic Self-Esteem. *International Journal of Behavioral Development*, 30, 107-116.

Williams, K. D., Forgas, J. P., & Von Hippel, W. (2005). The Social Outcast: Ostracism, Social Exclusion, Rejection, And Bullying. (pp.325-330). London: Psychology Press.

Çatışma Beyanı: Bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkiler bulunmamakta, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışması olmamaktadır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar araştırmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.

Etik Kurul Kararı: Bu araştırma, 01.01.2020 tarihinden önce yapıldığından etik kurul kararı zorunluluğu yoktur.